

احکام

علی حسن خانی

سرشناسه	حسن خان، علی، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	احکام/ علی حسن خانی؛ تهیه کننده پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (علیه السلام)؛ ناظر علمی محمد شیدینی پاشاکی؛ سرویراستار حسین قاسم حمزه؛ ویراستار علی فلاحی.
مشخصات نشر	تهران: سازمان عقیدتی سیاسی آجا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۳۴ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س. م.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۶۲۹۷-۹۹-۹ ریا: ۶۵۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	عنوان دیگر: احکام (دوره عمومی رزم مقدماتی).
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	احکام (دوره عمومی رزم مقدماتی).
موضوع	فقه جعفری — رساله عملیه
موضوع	Islamic law, Ja'fari-- Handbooks, manuals, etc *
موضوع	فتاویهای شیعه — قرن ۱۴
موضوع	Fatwas, Shiites -- 20th century :
شناسه افزوده	شیدینی، محمد، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	قاسم حمزه، حسین، ویراستار
شناسه افزوده	فلاحی، علی، ۱۳۵۷ - ویراستار
شناسه افزوده	انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی آجا
رده بندی کنگره	د: ۱۳۷ الف ۵ ح/ ۱۸۳/۹ BP
رده بندی دیویی	۳۹۷/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۶۱۹۱۶

احکام (دوره عمومی رزم مقدماتی)

- تهیه کننده: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (علیه السلام)
- نویسنده: علی حسن خانی
- ناظر علمی: محمد شیدینی پاشاکی
- ناظر نهایی: علی عرب پور
- ناظر سازمانی: حسین صنعت پور امیری
- سرویراستار: حسین قاسم حمزه
- ویراستار: علی فلاحی
- واپایش نهایی: سیدعلی یار افشارپور
- صفحه آرا: علی نصیر محمدی
- طرح جلد: مصطفی زینلی
- نوبت و سال چاپ: اول / ۱۳۹۵
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- بها: ۶۵۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۹۷-۹۹-۹
- ناشر: انتشارات سازمان عقیدتی سیاسی آجا (با همکاری معاونت تربیت و آموزش ساعس آجا)
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه ارتش جمهوری اسلامی ایران

نشانی: تهران، خیابان شهید قدوسی، سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران

معاونت تربیت و آموزش، صندوق پستی ۳۳۹۸ - ۱۶۷۶۵

تلفن: ۸۱۹۵۲۴۰۷ دورنگار: ۸۸۴۰۵۰۰۱

فهرست مطالب

۱۱..... پیشگفتار

۱۵..... مقدمه

درس اول: تقلید

۱۸..... ۱-۱. تعریف تقلید

۱۹..... ۱-۲. فلسفه تقلید

۲۰..... ۱-۳. شرایط مرجع تقلید

۲۰..... ۱-۳-۱. عدالت

۲۱..... ۱-۳-۲. علمیت

۲۲..... ۱-۴. راه‌های شناخت مرجع تقلید

۲۳..... ۱-۵. راه‌های به دست آوردن فتوا

۲۴..... ۱-۶. اقسام تقلید

۲۴..... ۱-۶-۱. تقلید ابتدایی

۲۴..... ۱-۶-۲. تقلید بقایی

۲۶..... ۱-۷. عمل بدون تقلید

۲۶..... ۱-۸. تبعیض در تقلید

درس دوم: ناپاکی‌ها

- ۲۸..... ۱-۲. فلسفه نجاست و طهارت
- ۳۰..... ۲-۲. انواع نجاستات
- ۳۱..... ۲-۲. ۱. بول و غائط
- ۳۱..... ۲-۲. ۲. منی
- ۳۲..... ۲-۲. ۳. مردار
- ۳۳..... ۲-۲. ۴. خون
- ۳۴..... ۲-۲. ۵. سگ خوک
- ۳۵..... ۲-۲. ۶. مشروبات کثیف کننده
- ۳۶..... ۲-۲. ۷. کافر
- ۳۷..... ۲-۲. ۸. عرق شتر نجاسه حوا
- ۳۷..... ۳-۲. نحوه نجس شدن چیز پاک

درس سوم: پاک کننده‌ها (مطهرات)

- ۴۱..... ۳-۱. اقسام پاک کننده‌ها
- ۴۲..... ۳-۱. ۱. آب
- ۴۷..... ۳-۱. ۲. زمین
- ۴۷..... ۳-۱. ۳. آفتاب
- ۴۸..... ۳-۱. ۴. استحاله
- ۴۹..... ۳-۱. ۵. انتقال
- ۴۹..... ۳-۱. ۶. اسلام
- ۵۰..... ۳-۱. ۷. تبعیت
- ۵۱..... ۳-۱. ۸. برطرف شدن عین نجاست
- ۵۲..... ۳-۱. ۹. قرنطینه حیوان نجاست خوار
- ۵۲..... ۳-۱. ۱۰. غایب شدن مسلمان
- ۵۲..... ۳-۲. نحوه پاک کردن چیزهای نجس

۵۳	۱-۲-۳ پاک کردن بدن
۵۳	۲-۲-۳ پاک کردن ظروف
۵۳	۳-۲-۳ پاک کردن لباس
۵۴	۴-۲-۳ پاک کردن فرش
۵۴	۵-۲-۳ پاک کردن اتاق ها، کف ها، سقف ها - که محل خروج آب ندارد
۵۵	۶-۲-۳ پاک کردن مواد غذایی روان

درس چهارم: احکام وضو

۵۷	۱-۴ فلسفه وضو
۵۸	۲-۴ نیت وضو و گرفتن
۵۸	۱-۲-۴ وضو با نیت
۶۰	۲-۲-۴ وضو با نیت
۶۱	۳-۴ شرایط وضو
۶۱	۱-۳-۴ شرایط وضو گیر
۶۳	۲-۳-۴ شرایط آب وضو
۶۴	۳-۳-۴ شرایط ظرف و مکان وضو
۶۴	۴-۳-۴ کیفیت ساختن وضو
۶۵	۵-۳-۴ شرایط زمان وضو
۶۵	۴-۴ مبطلات وضو
۶۶	۵-۴ وضوی جبیره
۶۶	۱-۵-۴ معنای جبیره و وضوی جبیره ای
۶۶	۲-۵-۴ احکام وضوی جبیره ای

درس پنجم: احکام غسل و تیمم

۷۰	۱-۵ فلسفه غسل
۷۲	۲-۵ غسل های واجب

۷۳	۵-۲-۱. غسل های اختصاصی بانوان
۷۳	۵-۲-۲. غسل های مشترک بین مردان و زنان
۷۴	۵-۳. چگونگی انجام غسل
۷۴	۵-۳-۱. غسل ترتیبی
۷۵	۵-۳-۲. غسل ارتهااسی
۷۵	۵-۴. برخی احکام مشترک غسل ها
۷۷	۵-۱. فلسفه تیمم
۷۷	۵-۵-۱. فلسفه تیمم
۷۸	۵-۵-۲. آثار اخلاقی
۷۹	۵-۶. موارد تیمم
۷۹	۵-۷. انواع تیمم
۷۹	۵-۸. نحوه تیمم
۸۱	۵-۹. چیزهایی که تیمم بر آنها صحیح است
۸۱	۵-۱۰. برخی احکام تیمم

درس نهم: نماز (۱)

۸۶	۶-۱. اهمیت نماز
۸۷	۶-۲. فلسفه نماز
۸۸	۶-۳. مقدمات نماز
۸۸	۶-۳-۱. لباس نماز گزار
۹۲	۶-۳-۲. وقت نماز
۹۶	۶-۴. واجبات نماز «رکن و غیر رکن»
۹۷	۶-۵. ارکان نماز
۹۷	۶-۵-۱. نیت
۹۸	۶-۵-۲. تکبیر الاحرام
۹۸	۶-۵-۳. قیام

۹۹.....	۴-۵-۶ رکوع
۱۰۱.....	۵-۵-۶ دو سجده
۱۰۲.....	۶-۶ واجبات غیر رکن
۱۰۳.....	۶-۶ قرائت
۱۰۵.....	۶-۶ ذکر
۱۰۶.....	۶-۶ تشهد
۱۰۷.....	۶-۶ سلام
۱۰۸.....	۶-۶ ترتیب
۱۰۹.....	۶-۶ واجبات

درس هفتم: نماز (۲)

۱۱۱.....	۷-۱ مبطلات نماز
۱۱۴.....	۷-۲ شکیات نماز
۱۱۴.....	۷-۲-۱ شک در اصل نماز
۱۱۴.....	۷-۲-۲ شک در اجزای نماز
۱۱۵.....	۷-۲-۳ شک در رکعت‌های نماز
۱۱۸.....	۷-۳ نماز جماعت
۱۱۹.....	۷-۳-۱ شرایط نماز جماعت
۱۲۰.....	۷-۳-۲ شرایط امام جماعت
۱۲۲.....	۷-۳-۳ چگونگی پیروی مأوم از امام جماعت
۱۲۳.....	۷-۴ نماز مسافر
۱۲۳.....	۷-۴-۱ شرایط قصر (کوتاه شدن) نماز
۱۲۴.....	۷-۴-۲ نماز کارمندان
۱۲۴.....	۷-۵ نماز قضا
۱۲۶.....	۷-۶ نماز قضای پدر و مادر

درس هشتم: نماز (۳) (آیات، جمعه و عیدین)

- ۸-۱. نماز جمعه ۱۲۹
- ۸-۱-۱. اهمیت نماز جمعه ۱۲۹
- ۸-۱-۲. شرایط برگزاری نماز جمعه ۱۳۱
- ۸-۱-۳. وظایف نمازگزاران جمعه ۱۳۲
- ۸-۱-۴. نحوه اقامه نماز جمعه ۱۳۳
- ۸-۱. نماز عید فطر و قربان ۱۳۴
- ۸-۲-۱. اهمیت ۱۳۴
- ۸-۲-۲. اهمیت ۱۳۵
- ۸-۳. نماز آیات ۱۳۶
- ۸-۳-۱. عوامل وجوب نماز آیات ۱۳۷
- ۸-۳-۲. چگونگی انجام نماز آیات ۱۳۸
- تعریف برخی اصطلاحات فقهی ۱۴۱

پیشگفتار

اصول عقاید یا اندیشه‌های بنیادی اسلام، پایه و اساس آیین حیات بخش اسلام است و در شکل‌گیری رفتار مسلمانان تأثیری بسزا دارد. زیرا به طور کلی، رفتار انسان‌ها - خود آگاه یا ناخود آگاه - به‌آثر از اصول عقاید، و به عبارت دیگر، جهان‌بینی آن‌هاست. از این رو، برای استقرار و تثبیت نظام ارزشی و رفتاری اسلام، باید مبانی عقیدتی آن بررسی شود.

سازمان عقیدتی - سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران، از خجسته نهاد‌های انقلابی است که رسالت عظیم نشر و گسترش عارف و ارزش‌های اسلامی و مکارم اخلاقی را در ارتش بر عهده دارد. یکی از راه‌های تحقق این مأموریت خطیر «آموزش» است. به همین دلیل، برای ارتقای دانش و بینش اعتقادی - سیاسی کارکنان آجا، اعم از کادر و وظیفه، «تداوم آموزش» ضروری اجتناب‌ناپذیر است.

از آنجا که مخاطبان آموزش‌های عقیدتی - سیاسی به دو دسته پایور و وظیفه تقسیم می‌گردند، بنابراین، با توجه به سطح تحصیلات آنها، دوره‌های گوناگونی برای ایشان اجرا می‌شود که عبارت اند از:

۱. دوره‌های آموزشی کارکنان پایور: آموزش درجه‌داری (عمومی، تخصصی اولیه، تخصصی ثانویه و سرپرستی) و افسری (مقدماتی، عالی و دافوس).

۲. دوره‌های آموزشی کارکنان وظیفه: الف) دوره رزم مقدماتی؛ ب) دوره‌های حین خدمت، که در سه سطح زیر دیپلم، دیپلم و فوق دیپلم، و ایسازن و بالاتر انجام می‌پذیرد.

از این رو، سیاست تربیت و آموزش س.ع.س آحاد راستای رفع نیازهای یادشده و آمین‌بیرساخت‌های لازم برای آموزش بهینه، روزآمد و کاربردی و همسوبا قوانین رفرفرات و توسعه و ابلاغی در حوزه تربیت و آموزش به‌ویژه، نظام جامع تربیت و آموزش استاد کل نیروهای مسلح و ارتش، اقدام به بازنگری و تدوین متون آموزشی عقیدتی-سیاسی در کلیه سطوح نموده است.

بر اساس تدبیر فرماندهی معظم کل قوا، مبنی بر استفاده از ظرفیت‌های پژوهشگاه امام صادق (ع)، معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آجابه تهیه سرفصل برای دوره‌های گوناگون آموزشی انجام کرد و کار تدوین متون رابه آن پژوهشگاه واگذار کرد. پژوهشگاه نیز پس از بررسی و تصویب نهایی سرفصل‌ها در کمیته‌ای علمی، مرکب از نمایندگان معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آجا و کارشناسان پژوهشگاه، تدوین متن رابه نویسنده واگذار نمود. در طول دوره تدوین و نگارش نیز متخصص موضوعی با عنوان ناظر علمی بر روند مرحله تدوین نظارت و اشراف داشته است و پس از طی دوره یادشده، ناظران سازمانی و نهایی نیز متن را نقد و اصلاح و تأیید کرده‌اند.

سازمان عقیدتی-سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران در راستای اجرای نظام جامع تربیت و آموزش نیروهای مسلح در حوزه آموزش‌های عقیدتی-سیاسی توجه خود را بر چند موضوع محوری متمرکز کرده است:

آموزش قرآن (روخوانی، روان‌خوانی، ترجمه و مفاهیم، تفسیر)

آموزش عقاید (توحید، عدل، نبوت، امامت، معاد)

آموزش احکام

آموزش اخلاق (اخلاق فردی، اجتماعی، سازمانی و ...)

آموزش مباحث سیاسی

آموزش جهاد و دفاع

آموزش تاریخ اسلام

آموزش سیرت اسلامی

بدیهی است متن‌ها به دلیل محدودیت‌های ناشی از حجم و ساعت آموزش و تنوع موضوعات مرتبط نمی‌تواند پاسخ‌گوی همه نیازها باشد؛ از این رو، لازم است استادان محترم:

۱. متن حاضر را اساس مبانی آموزش‌ها قرار دهند و بایسان شیوا و خلاقیت ناشی از شغل استادی، کاستی‌های آن را از منابع معتبر دیگر تکمیل کنند و نیازهای فراگیران را برآورده سازند؛

۲. نسبت به پرسش‌های مخاطبان که در حین تدریس مطرح می‌شود، پاسخ‌های مناسب و دقیق بدهند و به‌طور کلی به نیازهای فراگیران توجه داشته باشند؛
۳. نسبت به چاپ و توزیع متن، نهایت دقت و توجه را معمول دارند و ضمن پاسخ‌گویی به آنها، موارد را به معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آگاه‌سازی نمایند تا در ویرایش و چاپ‌های بعدی متن از آن‌ها بهره‌برداری شود؛

۴. نسبت به چاپ و توزیع متن، نهایت دقت و توجه را معمول دارند و ضمن پاسخ‌گویی به آنها، موارد را به معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آگاه‌سازی نمایند تا در ویرایش و چاپ‌های بعدی متن از آن‌ها بهره‌برداری شود؛
۵. نسبت به چاپ و توزیع متن، نهایت دقت و توجه را معمول دارند و ضمن پاسخ‌گویی به آنها، موارد را به معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آگاه‌سازی نمایند تا در ویرایش و چاپ‌های بعدی متن از آن‌ها بهره‌برداری شود؛

در پایان، معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آجابر خود لازم می‌داند از نویسندگان محترم این کتاب، جناب آقای علی حسن خانی، ناظران محترم علمی،

سازمانی و نهایی، و دیگر دست‌اندرکاران تدوین این متن، به‌ویژه مدیریت و مرکز تدوین متون آموزشی پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع) نهایت سپاس و امتنان خود را اعلام نماید.

از استادان، فراگیران و مسئولان اجرایی آموزش درخواست می‌شود، دیدگاه‌های ارزشمند و تجربه‌های ارزنده خود را، به یکی از روش‌های زیر، به این معاونت ارسال نمایند:

۱. تماس با معاونت تربیت و آموزش سازمان عقیدتی-سیاسی آجا به شماره اف: ۸۸۴۱۷۸۱-۰۲۱ و شماره نمابر ۸۱۹۵۲۴-۰۲۱.

۲. مکاتبه به نشانی: تهران چهارراه قصر، سازمان عقیدتی-سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران. آن شماره دو، معاونت تربیت و آموزش، مدیریت تهیه متون آموزشی.

معاونت تربیت و آموزش سازمان

عقیدتی-سیاسی آجا

مقدمه

اسلام به عنوان آخرین مکتب تصدیق کننده سعادت بشری، زیربنای تشکیل جامعه پویا و سالم را اعتقاد صحیح می‌داند. برای سالم سازی اندیشه و اعتقاد انسان‌ها، به اصول خاصی باور دارد که آغاز و پایان هستی را مشخص می‌سازد و انسان‌ها را از افکار پوچ و خیال‌های بیهوده، دور و به سوی زندگی هدف‌دار راهنمایی می‌کند.

البته، اسلام برای پی‌ریزی چنین جامعه‌ای تنها اعتقاد صحیح را کارساز نمی‌داند؛ بلکه مردم نیز در مرحله عمل و رفتار باید راه درست را از نادرست باز شناسند و به خوبی‌ها عمل کنند و از بدی‌ها پرهیزند.^۱

۱. وَ سُئِلَ عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الْإِيمَانُ مَعْرِفَةُ بِالْقَلْبِ وَإِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَعَمَلٌ بِالْأَرْكَانِ؛ درباره ایمان از علی (ع) سؤال شد. امام فرمودند: ایمان عبارت است از شناخت با قلب، اقرار با زبان، و عمل با اعضا و جوارح. (محمد بن حسین الشریف الرضی، نهج البلاغه، للصبحی صالح، ترجمه محمد دشتی، قم، شاکر، ۱۳۷۹، حکمت ۲۲۷، ص ۶۷۶).

آنچه عهده‌دار این بخش از برنامه‌های اسلام است، فقه یا احکام نام دارد که در حقیقت، مجموعه قوانین عملی اسلام است و از وحی الهی سرچشمه گرفته و با بیان امامان معصوم علیهم‌السلام تفسیر و تبیین شده است، قوانینی که هرگز تغییر نمی‌پذیرد و می‌تواند به همه شئون زندگی انسان بپردازد، و به تعبیر امام راحل علیه‌السلام «نه، تئوری واقعی و کامل اداره انسان و اجتماع، از گهواره تا گور است.»^۱

براین، بشر در جمیع حرکات و امور زندگی، چه فردی و چه اجتماعی، نیاز مبرم به راهنمایی این علم دارد. این نیاز با پیشرفت زمان و به وجود آمدن مریضه‌ها و مسائل جدید و رخداد حوادث بیشتر می‌شود و به تناسب احتیاجات و گسترده‌تر شدن جوامع بشری و پیچیده‌تر گشتن ارتباطات، دامنه علم فقه پاسخ‌او به این گونه امور فزونی می‌یابد.

از این رو، بر اساس آیات و روایات، وظیفه علمای تلاش و مجاهدت در راه شناخت و استنباط احکام دین، امت اسلامی، مردم رجوع به علما و یادگیری احکام دین است؛ چرا که خداوند کسانی را که احکام دین را نیاموخته و از عالمان پرسیده و به احکام دین عمل نکرده‌اند، مؤمنان نمی‌داند.

امام جعفر صادق علیه‌السلام در ذیل آیه مبارکه «قُلْ فَلِمَ الْحُلُوفُ الْبَاطِلَةُ» (انعام: ۱۴۹)^۲ می‌فرماید: خداوند متعال در روز قیامت بنده خود را مخاطب قرار می‌دهد و

۱. سیدروح‌الله موسوی خمینی، صحیفه نور، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۶۹، ج ۲۱، ص ۹۸.

۲. «قُلْ لَا تَفَرُّ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ» (توبه: ۱۲۲)؛ چرا از هر گروهی از آنان طایفه‌ای کوچ نمی‌کند (و طایفه‌ای در مدینه بماند)، تا در دین (و معارف و احکام اسلام) آگاهی یابند و به هنگام بازگشت به سوی قوم خود، آن‌ها را بیم دهند؟ شاید (از مخالفت فرمان پروردگار) بترسند و خودداری کنند!»

۳. بگو: دلیل رسا (و قاطع) برای خداست. (دلیلی که برای هیچ کس بهانه‌ای باقی نمی‌گذارد).

می فرماید: آیا می دانستی؟ اگر بگویدی بلی، می فرماید: چرا به آنچه می دانستی عمل نکردی؟ و اگر بگویدی جاهل بودم، می فرماید: چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی؟ پس بنده جوابی ندارد و در برابر خداوند محکوم می شود.^۱

بر این اساس، علمای اسلام نیز در بیانات خود اهمیت فراگیری احکام را یادآور شده و بر آن تأکید ورزیده اند؛ چنان که امام خمینی * می فرماید: «مسئله‌ای را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد، واجب است یاد بگیرد.»^۲ امام خمینی * نیز می فرماید: «کسی که در آموختن احکام دینی مورد نیاز خود کوتاهی می کند، مگر، ترک واجب یا ارتکاب حرام بینجامد، گناهکار است.»^۳

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق *

مرکز تدوین متون آموزشی

۱. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدِي أَكُنْتَ عَالِمًا فَإِنْ قَالَ نَعَمْ قَالَ لَهُ أَفَلَا عَمِلْتَ بِمَا عَلِمْتَ وَ إِنْ قَالَ كُنْتُ جَاهِلًا قَالَ لَهُ أَفَلَا تَعَلَّمْتَ حَتَّى تَعْمَلَ فَيُخَصَّمُ فَيُنْزَلُ فِي الْحُجَّةِ الْبَالِغَةِ (محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار بیروت، دار الإحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ص ۲۹).

۲. سید روح الله موسوی خمینی، توضیح المسائل، ۱۴۲۶ق، ص ۱۴، مسئله ۱۱.

۳. سید علی حسینی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات (فارسی)، قم، دفتر معظم له در قم، ۱۴۲۴ق،